

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

146

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • שבת הגדול, פרשת אחרי תשע"ד

הכנה לחג הפסח

מעמד פתיחת ישיבת בין הזמנים בבית המדרש "חניכי ארחות תורה"

וכן בכל דבר טוב שיש לאדם, אם הוא חי לפי האמונה הרי הוא מכיר טובה ומודה להקב"ה על זה, וכן להיפך כל צער וקשיים שיש לו, אין בלבו שום תרעומת, אלא מבין שהכל לטובתו, וכמאמרם (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, ואפילו צער שבא בידי אדם, שאדם אחר פוגע בו ומצער אותו, בדרך הטבע יש שנאה וכעס על מי שפוגע בו, אבל לפי האמונה אין שום מקום לכעס ולשנאה, מפני שמבין שהכל בידי שמים, ובבית דין של מעלה פסקו עליו שחייב לקבל את הצער.

ומסתמא הסיבה לזה מפני שיש לו חטא שצריך תיקון, ועל ידי הצער יתעורר ויחזור בתשובה, שכל דיני שמים אינם נקמה, אלא תיקון לאדם, שעל ידי הצער יתעורר לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה, ובוה נעשה מתוקן, אבל מי שאינו חוזר בתשובה יענש בגיהינום, והגיהינום גרוע יותר מכל צער בעולם הזה, שייסורי הגיהינום הם ייסורים איומים שאין לשער, וכמו שאמרו (שם נו, ב) שאש של גיהינום היא פי ששים מאש שלנו, ובודאי עדיף תשובה וייסורים בעולם הזה במקום ייסורי הגיהינום.

לכן מי שחי לפי האמונה שהכל בידי שמים, אינו כועס ולא שונא את מי שציער אותו, שהרי הוא יודע שהצער בין כך היה מגיע לו, וגם אם אותו אדם לא היה מצער אותו, מן השמים היו שולחים אדם אחר שיצער אותו, ואמנם המצער הוא בעל מידות רעות וצריך לרחם עליו ולהתפלל שיחזור בתשובה, שעל זה מבקשים בתפילה "השיבנו" בלשון רבים - שכל כלל ישראל יחזרו בתשובה, אבל אין שום מקום לכעס וקפידא, אלא רק צריך לחשוב מה פשעי ומה חטאתי שמגיע לי צער מן השמים.

זו היא התועלת בסיפור וזכירת יציאת מצרים, להתחזק באמונה ולחיות לפי האמונה, וכמו שכתב הרמב"ן בדבריו שם "שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחו שכרו ואם יעבור עליהם יכריזו עונשו הכל בגזירת עליון", והיינו להאמין שכל מה שקורה לאדם הוא בהשגחה לפי מעשיו, וכל דבר טוב שיש לו צריך להודות עליו, ולהיפך כל צער שיש לו צריך לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה.

וכן מצינו אצל האמוראים שכל צער שהיה להם, פשפשו ובדקו במעשיהם למצוא מה הסיבה לזה בהשגחה, ובברכות דף ה' ע"ב מסופר על רב הונא שהחמיצו לו ארבע מאות חביות יין בכרם, ואמרו לו חכמים שיפשפש במעשיו למצוא מהו הדבר הצריך תיקון אצלו, ואמר להם שאם יש מהם מי שיודע דבר שהוא צריך לתקן - שיודע לו.

והנה אמרו חז"ל (שם בע"א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, וכבר העירו המפרשים שאם יש בידו עוון ביטול תורה, הרי מצא עוון ביטול תורה, ומהו שאמרו פשפש "ולא מצא", ובנפש החיים (ד, כט) ביאר בזה שהרי כל חטא שיש לאדם נענש עליו במידה כנגד מידה, ועל זה אמרו פשפש ולא מצא - היינו שלא מצא דבר המתאים במידה כנגד מידה, אז יתלה בביטול תורה, שכל העונשים מתאימים לביטול תורה, וכשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות, וגם התורה רפואה לכל המחלות כמו שכתוב "ולכל בשרו מרפא", כך גם להיפך על ביטול תורה מגיע כל העונשים שבעולם.

אמנם רב הונא פשפש במעשיו ולא מצא שום חטא, וגם לא ביטול תורה, ולכן ביקש שיאמרו לו מהו הדבר הצריך תיקון אצלו. והשיבוהו שיש לו אריס בכרם שמקבל את חלקו למחצה לשליש ולרביעי, ולא נתן לו את חלקו מן הזמורות שבכרם, אמר להם רב הונא, הרי האריס הזה גנב ממני הרבה יותר ממה שמגיע לו, והשיבוהו החכמים שגם הגונב מן הגנב טועם טעם גניבה, וראוי שיתן לאריס את חלקו אף על פי שגנב ממנו, ושמע רב הונא לדבריהם, ונתן לאריס את חלקו מן הזמורות, ומיד אחר כך נעשה לו נס

הנה אנו עומדים לפני חג הפסח, וחייבים בסיפור יציאת מצרים, כמו שכתוב (שמות יג, ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר וגו', וכן בכל יום בפרשת יציאת מצרים יציאת מצרים, ובשבתות וימים טובים בקידוש, וביום טוב גם בתפילה, מזכירים יציאת מצרים, וכן בעשרת הדיברות, הדיברה הראשונה היא "אנכי השם אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", ויש להתבונן מהו הטעם לחיוב זכירת יציאת מצרים, אמנם יש טעמי המצוות שהם מסתרי תורה, אבל ידוע שכל מצוה יש בה גם תועלות גלויות, שאדם מקבל תועלת רוחנית מקיום המצוה.

והרמב"ן בסוף פרשת בא (יג, טז) האריך בזה וביאר "וכן כל כיוצא בהן מצוות רבות זכר ליציאת מצרים, והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא יישכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמנות האלוקים, כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בעניינה כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וגם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול יותר מאד על עושי רצונו שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכו', עכ"ד.

והיינו שהענין בזכירת יציאת מצרים הוא לחיזוק האמונה, שביציאת מצרים היו הרבה ניסים שלא כדרך הטבע, וכמעט במשך שנה היו עשרת המכות [ברש"י] פרשת וארא (שמות ז, כה) מובא שכל מכה במצרים נמשכה חודש, וכן בקריעת ים סוף היו עוד מכות שקיבלו המצרים על הים, וכשראו את כל הניסים הגלויים התחזקו באמונה, עד כדי כך שאפילו פרעה הרשע שבתחילה אמר (שם ה, ב) "לא ידעתי את השם", כשקיבל את המכות הודה ואמר (ט, כז) "השם הצדיק", וכן בקריעת ים סוף אמר "מי כמוכה באלים השם" [כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר מב-מג].

ואמנם עיקר חיזוק האמונה היה בשעתו, בזמן יציאת מצרים וקריעת ים סוף, שאז ראו את יד השם ואת מלכותו, וכפי שאנו אומרים בתפילה "מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה", ועל ידי זה "המליכו ואמרו השם ימלוך לעולם ועד", אבל במשך הזמן נחלשה האמונה, וכשהיו במדבר התלוננו כמה פעמים על משה ועל אהרן, וגם היו חטאים נגד האמונה, והקב"ה אמר (במדבר יד, יא) "ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבן", והיינו מפני שכך הוא הטבע, אפילו שרואים ניסים גלויים בחוש, היצר הרע חזק מאד, ומפתה לשכוח את האמונה.

לכן זכירת האמונה צריכה חיזוק תמיד, והחיזוק הוא על ידי זכירת יציאת מצרים, וכמו שכתוב בעשרת הדיברות "אנכי השם אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", היינו שיציאת מצרים היא ראייה על "אנכי השם אלוקיך", שהקב"ה הוא המנהיג את כל הבריאה, ולזה צריכים לזכור תמיד את יציאת מצרים, אמנם בלי מעשים מיוחדים קשה לזכור, ולכן יש הרבה מצוות זכר ליציאת מצרים, שעל ידם נזכור את האמונה.

ומכאן רואים את חשיבות הענין של חיזוק האמונה, שיש בתורה הרבה מצוות זכר ליציאת מצרים שכל תכליתן הוא לעורר ולחזק את האמונה. וצריכים לדעת כי האמונה היא לא רק להאמין שהעולם נברא ויש השגחה, אלא צריך שכל ההנהגה תהיה לפי האמונה, **מי שהוא בעל אמונה זה משנה לו את כל החיים, שיודע שכל מה שקורה בעולם, ובפרט מה שנעשה איתו, הכל בהשגחה מן השמים, ומתנהג בהתאם לזה.**

ולמשל, כשאדם חי לפי האמונה, כל דבר טוב שיש לו, הוא מרגיש שחייב להודות להקב"ה עליו. כל התפילה יש בה הרבה דברי שבח והודאה, כגון בברכת יוצר אור מודים ומשבחים להקב"ה שיצר את המאורות, וכן באהבה רבה מודים להקב"ה על התורה, ועל שבחר בנו מכל עם ולשון, [ויש לפרש "הבוחר בעמו ישראל באהבה" - שהקב"ה הוא זה שעשה את עם ישראל לנבחר, ונתן בנו מעלות מיוחדות שאין בכל אומה ולשון, ואינו כמו אדם שבוחר דבר מבין שני דברים אך לא יצר את הדבר ההוא, ואילו הקב"ה "הבוחר בעמו ישראל" הוא ית' יצר את החשיבות של עם ישראל, שכל הקדושה היא ממנו, ועל זה אנו מודים בתפילה].

חיוב דאורייתא, לחזק את האמונה, וכמו שהביא הביאור הלכה בסימן א' מספר החינוך שש מצוות תמידיות שחיובו בכל רגע, ואחת מהן היא "ואנכי השם אלוקיך", והיינו לזכור תמיד את האמונה, ולחיות לפי האמונה, ובכל יום חייבים להוסיף חיזוק באמונה, שאין גבול למדרגות בזה.

והחיוב בזה הוא לכל אחד כפי כוחו, אם שייך יותר הרי הוא חייב יותר, וקשה לצאת ידי חובה בשלמות בקיום חובות הלבבות, ועל זה נתחבר הספר חובות הלבבות, [אמנם המחבר נקרא "החסיד" בעל חובות הלבבות, אבל כל הדברים שבספרו אינם מידת חסידות, אלא חיוב גמור, וכשם כן הם "חובות" הלבבות], ויש בזה הרבה מדרגות שאין לשער, כל אחד ואחד מחויב להתקדם בהם כפי כוחו, על ידי הקביעות בספרי מוסר.

ולכן אפילו בבין הזמנים, ראשית צריכים לדעת שבין הזמנים אינו זמן של פטור מתלמוד תורה, ובי"ה יש הרבה ישיבות בין הזמנים, אבל צריכים לדעת שאין זו מידת חסידות שלומדים בבין הזמנים, אלא זה חיוב גמור, שאין רגע שפטורים ממצות תלמוד תורה, ולכן **לא יוצאים ידי חובה במה שלומדים בשעות של "ישיבת בין הזמנים"**, אלא **גם בשאר שעות היום, כל זמן שיש אפשרות לעסוק בתורה זהו חיוב גמור**.

ואמנם יש גם חיובים אחרים בבין הזמנים, ובני ישיבה החוזרים לביתם חייבים במצות כיבוד אב ואם, ובימים אלו שלפני הפסח צריכים גם לעסוק בהכנת צרכי החג, ומלבד כיבוד הורים יש בזה גם ענין של כבוד יום טוב, וכמו שאמרו (קידושין מא, א) רב ספרא מחרוך רישא, רבא מלח שיבוטא, והיינו שאמוראים טרחו בגופם איזה טרחה שהיא לכבוד שבת, וכן בערב יום טוב, כל טרחה שטורח בגופו לכבוד המצוה, זה זכות גדולה מאד.

אבל יחד עם זה צריכים לשים לב שלא לבטל תורה שלא לצורך, שהתורה היא התבלין ליצר הרע, וכן בלימוד ספרי המוסר כמו שהביא המשנה ברורה (א, יב) מדברי החיד"א כי תבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו שספרי המוסר זהו התבלין המועיל ביותר כנגד היצר הרע, וצריכים שתהיה קביעות לזה גם בבין הזמנים, **אפילו דקה אחת בכל יום, לעצור ולראות מה שכתוב בספרי המוסר, שזה מזכיר את האמונה**.

ועכשיו בעמדנו לפני חג הפסח שנקרא "זמן חירותנו", היינו לא רק חירות הגוף, אלא גם חירות הנפש, וכפי שאנו מזכירים בתפילה "לחירות עולם", והיינו חירות הנפש מטומאת מצרים, שיצאו לחירות מכל ההשפעה של מצרים, וכן ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, מבואר במפרשים שיש בהם דרגות של גאולה והתרחקות מיצר הרע של מצרים, ובכל שנה ושנה בימים האלו, זהו זמן המסוגל להתקדם בדרגות של חירות עולם וחיזוק האמונה על ידי ספרי המוסר, כל אחד כפי האפשרות וכפי הצורך – אין לזה שיעור. יהי רצון שנוכח כולנו להתחזק בדברים הצריכים חיזוק, ובזכות זה נוכח באמת לחירות עולם!

שנתייקר החומץ ונמכר בדמי יין, ולפירוש אחר בגמרא החומץ עצמו חזר ונהפך ליין, שזהו נס יותר גדול של שינוי הטבע.

ובאמת אדם אחר לא היה נענש על דבר כזה, שמן הדין אינו חייב לשלם לאריס שגנב ממנו, ורק רב הונא בדרגתו הגבוהה דקדקו עימו מן השמים בדבר קל כזה, שיש בו טעם של גניבה, וכפי הנראה רב הונא לא החשיב את עצמו כל כך, ולא חשב שהוא בדרגה כזאת שתובעים ממנו על זה, ולכן לא ידע מהו החטא, אבל חכמים אמרו לו שהוא אדם חשוב, ומן השמים מדקדקים עימו כחוט השערה, ולכן צריך שיתקן את החטא בזה.

ויש ללמוד מכאן כי **אדם שהוא בעל מדרגה ונחשב בעיני הציבור, צריך לדקדק יותר במעשיו ולהיזהר שלא יחשדו בו**, מפני שעלול לגרום חילול השם וכמאמרם (יומא פ, א) היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר, ופירש רש"י כשהוא רואה שאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני נזלך ולמד ממני להיות מזלזל בגזל. ועוד שם, רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסיגנא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. והיינו דברים שאינם נחשבים חטא אצל אנשים אחרים, אבל רב ורבי יוחנן לפי מדרגתם וחשיבותם בעיני הציבור זה נחשב חילול השם.

ובפרט בני תורה שנחשבים מאד בעיני הציבור, ואפילו בקרב הרחוקים מתורה ומצוות, אלו שנפגשים עם בני תורה מחשיבים אותם מאד, ומעשה שהיה לפני הרבה שנים בזוג חילונים שאחד מהם רצה לחזור בתשובה, והשני לא היה מוכן לזה, ופעם עברו בקיוסק ליד ישיבת חברון בירושלים, וראו בן ישיבה ששותה כוס שתייה, והתפעלו מאד מאופן שתייתו, שהשתייה של בן תורה היא שתייה אחרת, ועשה עליהם רושם גדול, וחזרו בתשובה. זו היא ההנהגה של בני תורה. וכיון שאנו נחשבים מאד בעיני הציבור, ממילא זה מחייב אותנו להתנהג באופן המתאים לזה.

ובעמדנו לפני חג הפסח שיש בו מצות "והגדת לבנך", בעצם זוהי מצות חינוך, לחזק את האמונה של הילד בסיפור יציאת מצרים, ובכל התורה מצות חינוך היא רק מדרבנן, אבל בחג הפסח יש מצות חינוך דאורייתא "והגדת לבנך", ואמרו בברייתא (פסחים קטז, א) שגם מי שאין לו בן הוא שואל לעצמו, והיינו שיחזק לעצמו את האמונה.

ומבואר מזה כי חיזוק האמונה הוא דבר הכרחי וחיוב גדול מאד, וצריכים תמיד חיזוק בזה, כמאמרם (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ, ופירש רש"י שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו. הדבר הראשון שצריך חיזוק הוא תורה, ולזה צריכים חיזוק האמונה, וכן תפילה שהיא עבודה שבלב תלויה בחיזוק האמונה, להרגיש "שויתי השם לנגדי תמיד".

ולמעשה הדרך לחיזוק האמונה היא על ידי לימוד קבוע בספרי המוסר. בישיבות יש סדר מוסר קבוע בכל יום, וסדר זה אינו מידת חסידות, אלא

חובתנו בימי בין הזמנים

מתוך דברים שנאמרו ב"כנס בני הישיבות" השבוע בבני ברק

ברוך ד' יש הרבה בני תורה שעוסקים בתורה גם בבין הזמנים, וכפי שאמר פעם מרן הרב מפוניבז' זצ"ל שבין הזמנים הוא "זמן של בין הזמנים", והיינו שגם בין הזמנים הוא זמן של תורה, אלא שיש בו סדרים אחרים, וכל אחד יכול ללמוד מה שלבו חפץ, בשונה מאמצע הזמן שכל אחד מחויב לסדרים הקבועים במסגרת הישיבה.

אמנם יש שמרגישים כאילו שאין חיוב ללמוד בבין הזמנים, וסבורים כי מה שלומדים בבין הזמנים הוא "מידת חסידות", אך צריכים לדעת שאין בזה שום מידת חסידות, אלא כך הוא החיוב, אין רגע שפטורים בו מתלמוד תורה, ועוון ביטול תורה שווה בכל יום ובכל זמן, וכנגד זה גם השכר של תלמוד תורה כנגד כולם, ובפרט בזמנים כאלו שיש בהם רפיון מתורה, מי שמתחזק ועוסק בתורה נוטל שכר כולם כמבואר בירושלמי סוף ברכות.

ואמרו חז"ל (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, "עול תורה" היינו תורה ממש, ומסתבר שמי שמקבל עליו רק עול מצוות אחרות שאפשר לעשותן על ידי אחרים אינו נקרא מקבל עול תורה, ורק במצוות שאי אפשר לעשותן על ידי אחרים אז התורה עצמה מחייבת לבטל תורה לזה, ועלינו לדעת כי הדרך היחידה להעביר את הגזירות של "עול מלכות ועול דרך ארץ" היא רק על ידי קבלת עול תורה ברציפות ובלי שום הפסקות גם בבין הזמנים.

והנה בעבר היו אסונות רחמנא לצלן בימי בין הזמנים, גם היו כאלה שהחזיקו מעמד בכל משך הבין הזמנים, ורק ביום האחרון הייתה ירידה, ואז אירעו דברים מאד לא טובים רחמנא לצלן, התורה מגנא ומצלא, אבל אם יש משהו חיסרון ורפיון מעמל התורה, כבר אין את הכוח של מגנא ומצלא. לכן נתחזק בכל כוחנו לעסוק בתורה בכל ימי בין הזמנים, ולהיות רק בארבע אמות של הלכה, ונזכה לסייעתא דשמיא לנו ולכל בית ישראל!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת ר' ישראל ב"ר חיים רויזמאן זצ"ל
ולרפואת ברוך בן לאה, ואסתד בת רויזא שושנה